

Bitva U LIBERCE

Schlacht bei Reichenberg
Bitwa u Liberca

21/4/1757

Bitva U LIBERCE

Schlacht bei Reichenberg
Bitwa u Liberca

21/4/1757

DĚDIČNÉ ZEMĚ HABSBURKŮ

Velitel hrabě Christian Moritz von Königsegg-Rothenfels

Síla asi 16 000 mužů

25 mrtvých důstojníků

849 mrtvých či raněných vojáků

PRUSKO

Velitel August Wilhelm von Braunschweig-Bevern

Síla asi 14 000 mužů

30 mrtvých důstojníků

625 mrtvých či raněných vojáků

Bitva u Liberce

21. dubna 1757

Přestože učebnice dějepisu o ní spíše mlčí a veřejnost si ji příliš nepřipomíná, byla Bitva u Liberce významným milníkem tehdejší Sedmileté války mezi Rakouskem a Pruskem. Tato bitva je svým dopadem tragická zejména v tom, že proti sobě stáli na obou stranách Češi. Sedmiletá válka se odehrávala na nepředstavitelné ploše – v Evropě, Americe, Asii, Africe i na oceánech – a je tak právem považována za první celosvětový válečný konflikt. I tady šlo – podobně jako u všech válek – především o získání území a vlivu. V tomto případě se rakouská císařovna Marie Terezie snažila získat zpět území Slezska.

V pozdním létě roku 1756 vtrhl pruský král Fridrich II. v čele své armády do Saska a zahájil tak poslední dějství válek o území Slezska. Tento válečný konflikt vstoupil do dějin pod názvem Sedmiletá válka. Bleskové a úspěšné přepadení Saska i následná vítězná bitva u Lovosic (1. října 1756) nad rakouským vojskem představovaly pro pruského krále velmi dobrý vstup do nového válečného konfliktu, po kterém mohl své jednotky stáhnout do zimních táborů na území dobytého Saska.

Zimní přestávka mezi válečnými sezónami 1756 a 1757 byla vyplněna velkým diplomatickým úsilím Rakouska pro získání nových spojenců (např. carské Rusko). Zároveň na území Českého království probíhaly vojenské přípravy na očekávaný pruský útok na jaře 1757. Pro svou strategickou polohu na jedné z přístupových cest do království bylo vybráno i město Liberec a jeho okolí. Zde se nacházela část rakouské armády o sile 25 000 mužů pod velením generálmajora Mauricie Lacyho.

Podzimní a zimní měsíce byly využity k vytvoření pozemního opevnění a palisád, které se táhly od města až k lesu na úpatí Ještědu. Mimo tyto obranné práce bylo v zimním období provedeno několik přepadení pruského nepřitele na saském území (Ostritz, Hirschfelde), kterých se zúčastnil podplukovník Laudon. Tyto vojenské akce měly za následek posílení vojenských jednotek na pruské

The Battle of Reichenberg, in Bohemia, where the Prussian Army, commanded by the Prince of Bevern, defeated the Austrian Army, commanded by Count Königseck, on the 21 of April 1757.
The Austrian Army, commanded by Count Königseck, was posted near Reichenberg, & was attacked by the Prussians, under the Command of the Prince of Brunswick-Bevern, on the 21 of April 1757. The Prussians were 20,000; the Austrians 28,000. The action began at half an hour after six in the Morning, when the Prussian Lines were formed, and attacked the Austrian Cavalry, which was ranged in three Lines, of about Thirty Squadrons; and these two Lines were sustained by the Infantry, which was posted among fallen Trees & Intrenchments. The Austrians had a village on their Right, and Wood on their Left, where they were intrenched. The Prussian Dragoons and Horse Artillery charged the Austrian Cavalry, and the latter charged the Prussians, but were repulsed, and the Austrians were taken by General Laudon, who had his troops posted on the hill above the town. At the same time, the Poles who had advanced from the direction of Prague, took the town, and the Austrians were entirely defeated. The Austrians lost 1000 men, and the Prussians 200.

straně a změnu na velitelském postu v této oblasti. Novým velitelem pruských sil v okolí Žitavy se stal generálporučík August Wilhelm vévoda z Bevernu, který na rakouské útoky zareagoval nočním přepadením Frýdlantu (10. března 1757).

V dubnu soustředil vévoda z Bevernu do oblasti mezi Žitavou a Hrádkem nad Nisou své jednotky o sile 20 300 mužů, se kterými 20. dubna 1757 vytáhl přes Hrádek nad Nisou a Chrastavu směrem na opevněný Liberec. K první srážce s rakouskými jednotkami došlo u Machnína, kde byl na chvíli pozdržen 300 dragounů Karla knížete z Lichtenštejna. Ve večerních hodinách se pruský pochod začal u Ostašova, kde vévoda z Bevernu rozkázal rozložit vojenské ležení. Ve stejný den se do bojových pozic rozmištila rakouská armáda pod velením nového velitele hraběte Königsegg, který do Liberce přijel 19. dubna 1757.

Čtrnáct praporů, patnáct kompanií granátníků, dvacet eskadron a šestadvacet děl, kterým Königsegg velel u Liberce, zaujmulo následující postavení: na Keilsbergu (dnešní Keilův vrch) stálo pod hrabětem Lacym sedm praporů a většina těžké artilérie. Severovýchodně od lesa se nacházel prapor Warasdiner. Ostatní síly byly odděleny Nisou, stály na středu nebo na levém křídle. Jeden prapor a jedenáct kompanií granátníků s lehkými děly se nacházely ve vybudovaných opevněních. Tyto jednotky byly podpořeny kavalérií pod velením nadporučíka Augusta hraběte Porporatiho. A konečně na hranici lesa na Ještědském hřebenu stál prapor Sluiner spolu s dvěma kompaniemi granátníků a dále za nimi regiment Haller.

V ranních hodinách 21. dubna 1757 se pokusily rakouské zálohy pod velením plukovníka Macquire napadnout pruské zázemí u Chrastavy a přesunout se k Machnínu, kde měl vpadnout do zad Prusům. I přes početní převahu byly jeho síly zatlačeny za Ještědský hřeben a do následné bitvy dále nezasáhly. Okolo páté hodiny ranní překročil vévoda z Bevernu pod ochranou šesti děl Ostašovský potok a rozvinul mezi Horní Suchou a Starými Pavlovicemi svoji bitevní formaci. Proti 14 000 mužů na pruské straně stálo 16 000 mužů na rakouské straně.

Nejdříve se dva pruské prapory granátníků s bajonetem pokusily prorazit opevnění pod Ještědem. Poté se podařilo třem dragounským regimentům prorazit první ra-

kouskou linii a generálmajor von Normann úspěšně zaútočil na dragouny knížete Lichtenštejna a vnesl zmatek do rakouské kavalérie. Palba rakouského dělostřelectva a pěchoty jej však přinutila k ústupu. Situace pruských sil začala být kritická.

V této chvíli se do boje zapojili na pruské straně Puttkammerovi husáři, kteří proměnili ústup v opětovný útok. Obnovená bojeschopnost pruské jízdy pak rozhodla o výsledku. Následovala poměrně menší bitva mezi pěchotou. Do bitvy na rakouské straně nezasáhly jednotky na pravém břehu Nisy a na vrchu Keilsberg, odkud jen těžké rakouské dělostřelectvo způsobovalo větší ztráty postupujícím Prusům. Pruská pěchota postupně obsazovala terén bojiště a po úspěšném prolomení levého rakouského křídla zaútočila s bajonetem na rakouská lehká opevnění. Rakouské síly se pokusily uspořádat svou jízdu u Františkova, ale po dalším úspěšném pruském útoku, nařídil hrabě Königsegg ústup směrem k Vesci, odkud byl rakouský ústup k Hodkovicím kryt jednotkami pod velením Mauritzem Lacyho. A tak 21. dubna 1757 okolo jedenácté hodiny dopoledne skončila bitva u Liberce. Ztráty činily na rakouské straně pětadvacet důstojníků a 849 mužů. Na pruské straně pak padlo třicet důstojníků a 625 mužů.

Město Liberec bylo po odchodu rakouských vojsk obsazeno Prusy, kteří vyplundrovali místní zámek i domy bohatých měšťanů, na jejichž náklady hostili městskou chudinu. Zbudovali v dobytém městě také vojenské lazaretty, ve kterých se ze svých zranění léčili přímo účastníci bitvy u Liberce, ale i další vojáci, kteří byli zraněni v dalších bitvách sedmileté války. Vojenské lazaretty způsobily ve městě další pohromu, když v nich propukla epidemie tyfu, která se rozšířila i mezi liberecké měšťany. Epidemie si mezi nimi vyžádala 1 400 obětí.

Sedmiletá válka byla ukončena mírem v Hubertsburgu (15. února 1763), který znamenal potvrzení stavu před započetím válečného konfliktu.

Archeologický nález

kosterních ostatků z období sedmileté války z Liberce – Nerudova náměstí

PETR BRESTOVANSKÝ

Bitva u Liberce, která proběhla během dopoledne 21. dubna 1757, zanechala jak na pruské, tak na rakouské straně stovky mrtvých a zraněných vojáků. Mrtví byli po bitvě pochováni v okolí kostela Sv. Jana Nepomuckého (zbudovaného v roce 1716) a v Ostašově. Ranění byli po bitvě převezeni zejména do míst, kde údajně stávala střelnice libereckých ostrostřelců. Tam byl v době válečného konfliktu v roce 1757 zřízen vojenský polní lazaret. V lazaretu vojáci umírali na následky svých zranění a po vypuknutí epidemie skvrnitého tyfu se počet úmrtí začal rapidně zvyšovat. Historické zprávy hovoří o tom, že tyfus se rozšířil dále i mezi civilní obyvatelstvo. Dnes v místech bývalého lazaretu nalezneme Nerudovo náměstí, které vzniklo i se zástavbou až o čtvrtstoletí později po válečném konfliktu, roku 1784 jako tzv. Filipovo město.

Na počátku října roku 2011 došlo na Nerudově náměstí k mimořádně významnému objevu. V místech původního vojenského polního lazaretu byl nalezen jeden z nejlépe zachovalých hromadných kostrových hrobů z období sedmileté války. Podle antropologického zhodnocení se jedná o kosterní ostatky většinou mladých mužů ve věku zhruba 25 let. Ti leželi naházeni přes sebe v asi metr hluboké jámě.

Ze zajímavých artefaktů se podařilo objevit kovové knoflíky z původní ústroje (například knoflík s monogramem císaře Karla VI., či císařovny Marie Terezie). Někteří jedinci měli na hlavě zbytky vlasů v podobě spletených copánek. V rohu jámy byla objevena dětská dřevěná raka s ostatky asi ročního dítěte zasypaného hoblinami. Přes celé víko malé rakve byl namalován kříž s jetelovitým ukončením.

Archeologický výzkum, který probíhal s různou intenzitou od roku 2002 (dále v letech 2003, 2011 a 2012), objevil ještě další jámy s kosterními ostatky. Počet nale-

zených jedinců je dnes více jak sedmdesát. Kromě vojáků jsou doloženy i pohřby dvou dětí a jedné ženy. Většina hrobů byla zasypána vápnem z hygienických důvodů. Výše zmínované nejnovější archeologické nálezy se díky spolupráci se Statutárním městem Liberec, které výzkum této jedinečné archeologické lokality financuje, zpracovávají a zkoumají v laboratořích a na dalších odborných pracovištích (například Forenzní DNA servis). Máme tak jedinečnou možnost dozvědět se zcela nové a unikátní informace o vojácích, kteří se účastnili krvavých bojů v bitvě u Liberce.

Současné Nerudovo náměstí patří k několika málo zachovalým archeologickým lokalitám na katastru Liberce, a proto je nutné toto místo chránit a do budoucna využít jako historický prvek tváře města.

(Stav k 25. březnu 2013)

Schlacht bei Reichenberg

21. April 1757

Obwohl die Geschichtsbücher über die Schlacht bei Reichenberg (Liberec) eher schweigen und die Öffentlichkeit sich an dieses Ereignis nicht viel erinnert, ist die Schlacht bei Reichenberg ein großer Meilenstein im Siebenjährigen Krieg zwischen Österreich und Preußen gewesen. Die Schlacht war in ihren Folgen deshalb besonders tragisch, weil auf beiden Seiten des Kampfgeschehens sich die Tschechen gegenüber gestanden haben. Der Siebenjährige Krieg spielte auf einer nur schwer vorstellbaren Fläche ab – in Europa, Amerika, Asien, Afrika und sogar in Ozeanien – und wird so mit Recht als der erste weltweite Konflikt angesehen. Auch hier ist es – wie bei den meisten Kriegen – hauptsächlich um den Erwerb von Territorien und Einfluss gegangen. In diesem Fall hat die österreichische Kaiserin Maria Theresia versucht, Schlesien wiederzugewinnen. Aber wie spielte sich eigentlich alles ab?

Im Spätsommer 1756 ist der preußische König Friedrich II. mit seiner Armee nach Sachsen eindrang und hat somit den letzten Akt der Schlesischen Kriege begonnen. Dieser Konflikt ging in die Geschichte unter dem Namen Siebenjähriger Krieg ein. Der erfolgreiche Blitzangriff auf Sachsen und der anschließende Sieg gegen die österreichische Armee bei Lobositz (Lovosice) am 1. Oktober 1756 haben für den preußischen König einen sehr guten Start eines neuen Krieges bedeutet, nach dem er seine Truppen zum Winterlager in das eroberte Sachsen zurückziehen konnte.

Während der Winterpause zwischen den Kriegsjahren 1756 und 1757 hat Österreich große diplomatische Anstrengungen unternommen, um neue Verbündete zu gewinnen (z.B. das zaristische Russland). Zur gleichen Zeit fanden auf dem Gebiet des Königreichs Böhmen militärische Vorbereitungen auf den erwarteten preußischen Angriff im Frühjahr 1757 statt. Wegen der strategischen Lage an einem der Handelswege nach Böhmen wurden auch

die Stadt Reichenberg und seine Umgebung ausgewählt. Hier lagerte ein Teil der österreichischen 25 000 Mann starker Armee unter dem Kommando von Generalmajor Franz Moritz von Lacy.

Die Herbst- und Wintermonate wurden genutzt, um Festungsanlagen, Schanzen und Palisaden zu bauen, die von der Stadt bis zum Wald am Fuße des Berges Jeschken reichten. Außer diesen defensiven Vorbereitungen wurden im Winter mehrere Angriffe auf die preußischen Truppen auf dem sächsischen Gebiet durchgeführt (Ostritz, Hirschfelde), an den sich auch der Oberstleutnant von Laudon beteiligt hat. Diese militärischen Aktionen hatten eine Verstärkung der preußischen Armee und einen Kommandantenwechsel zu Folge. Zum neuen Kommandanten der preußischen Truppen in der Umgebung von Zittau wurde dann der Generalleutnant August Wilhelm, Herzog von Bevern, ernannt, der am 10. März 1757 auf die österreichischen Angriffe mit einem nächtlichen Überfall der Stadt Friedland reagiert hat.

Im April 1757 hat der Herzog von Bevern seine militärischen Einheiten mit 20 300 Mann in der Gegend zwischen Zittau (Žitava) und Grottau (Hrádek nad Nisou) konzentriert, mit denen er am 20. April 1757 über Grottau und Kratzau (Chrastava) in Richtung befestigtes Reichenberg aufgebrochen ist. Zum ersten Zusammenstoß mit den österreichischen Truppen ist es bei Machendorf (Machnín) gekommen, wo er für eine Weile von 300 Dragonern des Herzogs Karl von Liechtenstein aufgehalten wurde. Am Abend war der preußische Zug bei Parzdorf (Ostašov) zum Stehen gekommen, wo der Herzog von Bevern befohlen hat, ein Nachtlager aufzuschlagen. An demselben Tag hat die österreichische Armee unter dem Kommando des am Vortag eingetroffenen Grafs Königsegg ihre Kampfposition eingenommen.

14 Bataillone, 15 Grenadierkompanien, 20 Schwadronen und 26 Kanonen unter dem Kommando des Grafs Königsegg haben vor Reichenberg folgende Positionen eingenommen. Auf dem Keilsberg (Keilův vrch) lagen unter dem Kommando von Generalmajor Lacy sieben Bataillone und ein Großteil der schweren Artillerie. Nordöstlich des Waldes befand sich das Warasdiner Bataillon. Weitere Teile der Armee lagen von der Neiße ge-

trennt und befanden sich in der Mitte oder am linken Flügel. Ein Bataillon und elf Kompanien der Grenadiere mit leichten Kanonen waren in den aufgebauten Befestigungen versteckt. Diese Einheiten wurden von der Kavallerie unter dem Kommando des Oberleutnants Graf Augustus Porporati unterstützt. Und schließlich stand an der Waldesgrenze auf dem Bergrücken von Jeschken das Bataillon Sluiner, zusammen mit zwei Grenadier-Kompanien, und weiter hinten stand das Regiment Haller.

In den frühen Morgenstunden, am 21. April 1757, haben die österreichischen Reserven unter dem Kommando von Oberst Macquire versucht, die preußischen Reserven bei Kratzau anzugreifen und nach Machendorf vorzudringen, um von dort aus den Preußen in den Rücken zu fallen. Trotz ihrer zahlenmäßigen Überlegenheit wurden die Soldaten von Macquire hinter den Jeschkenrücken zurückgedrängt, die somit in das Gefecht bei Reichenberg nicht mehr eingegriffen haben. Gegen 5 Uhr morgens hat der Herzog von Bevern unter dem Schutz von sechs Kanonen den Berzdorfer Bach überschritten und zwischen Parzdorf und Alt-Paulsdorf (Staré Pavlovice) seine Schlachtförderung aufgebaut. 14 000 Soldaten auf preußischer Seite standen 16 000 Soldaten auf österreichischer Seite gegenüber.

Zunächst haben zwei preußische Grenadier-Bataillone mit Bajonetten versucht, die Befestigungsanlagen unterhalb des Berges Jeschken zu überwinden. Dann ist es drei Dragoner-Regimentern gelungen, die erste österreichische Linie zu durchbrechen und der Generalmajor Normann konnte so die Dragoner des Herzogs Lichtenstein erfolgreich angreifen. Das hat Verwirrung in die österreichische Kavallerie gebracht. Aber das intensive Artilleriefeuer der Österreicher hat den Generalmajor Normann zum Rückzug gezwungen. Für die preußischen Truppen wurde die Situation langsam kritisch.

In diesen Moment haben aber ins Kampfgeschehen auf preußischer Seite die Puttkammer's Husaren eingegriffen, die den Rückzug in einen erneuten Angriff verwandelt haben. Die wiederhergestellte Kampffähigkeit der preußischen Kavallerie hat dann über das Ergebnis entschieden. Es folgte eine relativ kleine Schlacht zwischen den Infanteristen. Auf der österreichischen Seite

haben die Truppen am rechten Ufer der Neiße und auf dem Keilsberg nicht am Kampf teilgenommen, von wo aus nur die schwere österreichische Artillerie den vorrückenden Preußen größere Verluste zufügen konnte. Die preußische Infanterie hat jedoch das Schlachtfeld allmählich besetzt und nach dem erfolgreichen Durchbruch des linken österreichischen Flügels hat sie mit Bajonetten die leichten Befestigungsanlagen angegriffen. Die österreichischen Streitkräfte haben versucht, ihre Kavallerie bei Franzensdorf (Františkov) zu ordnen, aber nach einem weiteren erfolgreichen preußischen Angriff hat der Graf Königsegg einen Rückzug in Richtung Dörfel (Vesec) angebefohlen, wo der österreichische Rückzug nach Liebenau (Hodkovice) von den Einheiten unter dem Kommando von Moritz von Lacy gedeckt wurde. Und somit ist die Schlacht bei Reichenberg am 21. April 1757 gegen 11 Uhr zu Ende gegangen. Die Verluste auf der österreichischen Seite beliefen sich bei 25 Offizieren und 849 Soldaten. Auf preußischer Seite waren es 30 Offiziere und 625 Soldaten.

Die Stadt Reichenberg wurde nach dem Rückzug der österreichischen Armee von den preußischen Truppen besetzt, die das hiesige Schloss und die Häuser der reichen Bürger geplündert haben, auf deren Kosten sie dann die Armen der Stadt bewirtet haben. Sie haben in der eroberten Stadt auch Lazarette errichtet, in den die in der Schlacht bei Reichenberg verwundeten Soldaten untergebracht wurden und später auch weitere Soldaten, die in späteren Schlachten des Siebenjährigen Krieges verwundet wurden. Die militärischen Krankenhäuser haben der Stadt eine weitere Katastrophe gebracht, da dort der Typhus ausgebrochen ist, der sich bald rasch auch unter den Bürgern von Reichenberg ausbreitete. Diese Epidemie hat 1400 Menschenleben gefordert.

Der Siebenjährige Krieg ist am 15. Februar 1763 mit dem Friedensschluss in Hubertsburg zu Ende gegangen, der den Stand wie vor dem Ausbruch des Krieges bestätigte.

Archäologischer Fund

Skelettreste aus der Zeit des Siebenjährigen Krieges in Reichenberg – Neruda-Platz

PETR BRESTOVANSKÝ

Die Schlacht bei Reichenberg, die sich während des Vormittags am 21. April 1757 abspielte, hat auf der preußischen und österreichischen Seite Hunderte von Toten und Verwundeten verursacht. Die Toten wurden nach der Schlacht bei der Kirche des Heiligen Johannes von Nepomuk (erbaut im Jahr 1716) und in Parzdorf begraben. Die Verwundeten wurden nach der Schlacht vorwiegend dorthin transportiert, wo angeblich der Schießplatz der Scharfschützen aus Reichenberg sich befunden hat. Dort wurde während des Krieges, im Jahr 1757, ein Feldlazarett errichtet. Im Lazarett sind die verwundeten Soldaten an die Folgen ihrer Verletzungen gestorben und nach dem Ausbruch des Flecktyphus hat die Zahl der Sterbefälle stark zugenommen. Die historischen Berichte sprechen darüber, dass sich der Typhus auch weiter unter der Zivilbevölkerung verbreitet hat. Heute befindet auf der Stelle des ehemaligen Lazaretts der Neruda-Platz, der zusammen mit den umliegenden Gebäuden erst fünf- und zwanzig Jahre nach dem Krieg, im Jahr 1784, als die sogenannte Philippstadt erbaut wurde.

Anfang Oktober 2011 ist es am Neruda-Platz zu einer äußerst wichtigen Entdeckung gekommen. Im Bereich des ursprünglichen Feldlazaretts wurde eine der wohl am besten erhaltenen Grabstätten mit Skelettüberresten aus der Zeit des Siebenjährigen Krieges gefunden. Die anthropologische Auswertung der Skelettreste hat erwiesen, dass es sich meist um junge Männer im Alter von rund 25 Jahren handelte. Sie wurden übereinander in einer ca. ein Meter tiefen Grube gestapelt.

Es wurden dort einige interessante Funde gemacht, wie beispielsweise Metallknöpfe aus den alten Uniformen (z.B. ein Knopf mit den Initialen des Kaisers Karl VI. oder der Kaiserin Maria Theresia). Auf den Köpfen einiger Toten haben sich Haarreste als geflochtene Zöpfe erhal-

ten. In einer Ecke der Grube wurde ein kleiner hölzerner Sarg mit den Überresten eines ca. einjährigen Kindes gefunden, die mit Holzspänen bedeckt wurden. Auf dem ganzen Deckel des kleinen Sarges war ein Kreuz mit Kleeblatt-Motiv aufgemalt.

Die archäologische Forschung, die seit 2002 mit unterschiedlicher Intensität betrieben wurde (weiter dann in den Jahren 2003, 2011 und 2012), hat zum Fund einer weiteren Grube mit Skelettüberresten geführt. Bis heute wurden mehr als 70 menschliche Überreste gefunden. Neben den Soldaten sind ebenfalls Bestattungen von zwei Kindern und einer Frau dokumentiert. Die meisten der Gräber wurden aus hygienischen Gründen mit Kalk bestreut. Die erwähnten jüngsten archäologischen Entdeckungen werden dank der Zusammenarbeit mit der Stadt Liberec, die die Forschungen finanziert, umfassend untersucht. Die Erforschung dieser einzigartigen archäologischen Fundstelle findet in Labors und in weiteren spezialisierten Arbeitsplätzen (zum Beispiel forensischer DNA-Service) statt. Wir haben so die einmalige Chance, völlig neue und einzigartige Informationen über die Soldaten zu erfahren, die in den blutigen Kämpfen in der Schlacht bei Reichenberg ums Leben gekommen sind.

Der heutige Neruda-Platz gehört zu den wenigen gut erhaltenen archäologischen Fundstätten im heutigen Liberec und deshalb ist es notwendig, diesen Ort zu schützen und für die Zukunft als einen historischen Bestandteil des Stadtbildes zu erhalten.

(Stand vom 25. März 2013)

Bitwa u Liberca

21. kwietnia 1757

Chociaż o niej podręczniki historii raczej milczą i publiczność nie przypomina sobie ją za bardzo, była bitwa u Liberca ważnym wydarzeniem Siedmiolatniej wojny między Austrią i Prusami. Ta bitwa jest tragiczną też dla tego, że naprzeciwko siebie stali na obydwóch stronach Czesi. Siedmiolatnia wojna przebiegala na nie wyobrażalnym terytorium – w Europie, Ameryce, Azji, Afryce i na oceanach – i jest uważana za pierwszy światowy konflikt wojenny. I w tym przypadku što – podobno jak u wszystkich wojen – przede wszystkim o zdobycie obszarów i wpływów. W tym przypadku cesarzowna austriacka Maria Terezia starała się zdobyć z powrotem terytorium Śląska.

Na końcu lata 1756 roku król pruski Friedrich II. wtargnął do Saxonii na czele swojej armii i rozpoczął ostatni akt wojen o terytorium Śląska. Ten konflikt wojenny wstąpił do historii pod nazwaniem Wojna siedmiolatnia. Błyskawiczny i skuteczny napad Saxonii i następna zwycięska bitwa u Lowosic (1. października 1756) nad armią austriacką miała dla króla Prus duże znaczenie i była dobrym wstępem do nowego konfliktu wojennego, po którym mógł wrócić swoje jednostki wojskowe na terytorium zdobytej Saxonii do obózów zimowych.

Zimowa przerwa między sezonami wojennymi 1756 i 1757 była wypełniona staraniem dyplomatycznym Austrii dla odzyskanie nowych sojuszników (naprz. Rosji). Równocześnie na całym terytoriu Królewstwa Czeskiego przebiegały przygotowania wojskowe na oczekiwany atak pruski wiosną 1757. Dla swoje polożenie strategiczne na jednej z drog przystępnych do królewstwa było wybrane też miasto Liberec i jego okolice. Tu była ulokowana część armii austriackiej o siле 25 000 żołnierzy pod dowództwem generalmajora Mauritza Laciego.

Jesienne i zimowe miesiące były wykorzystane dla odbudowę fortyfikacji naziemnych, które ciągnęły się od miasta do łasu podnóża góry Jeszched. Oprócz tych pracy obronnych było zrobiono kilka ataków na wróga pruskiego na terytoriu Saxonii (Osterlitz, Hirschfelde), w których wziął udział podpułkownik Laudon. Tę akcje wojskowe miały za następstwo wzmacnienie jednostek wojskowych na stronie pruskiej i wymiane postaci komendanta w tym rejonie. Nowym komendantem sił pruskich w rejonie Żyławę stał się generalporucznik August Wilhelm wojewoda z Bewerna, który na ataki austriackie odpowiedział napadem nocnym Freilanda (10. marca 1757).

W kwietniu wojewoda z Bewerna skupił do rejonu między Żyławą i Gródkiem nad Nysą swoje jednostki o siłę zo 300 żołnierzy, s którymi 20. kwietnia 1757 wyciągnął przez Gródek nad Nysą i Chrastawę w kierunku na ufortyfikowany Liberec. K pierwszemu starciu s jednostkami austriackimi doszedło u Machnina, gdzie był na chwilę powstrzymany 300 husarzy Karla Księcia z Liechtenstejna. Pochód pruski zatrzymał się wieczór u Ostaszowa, gdzie wojewoda z Bewerna rozkazał postawić obóz wojskowy. W tym dniu ulokowała się armia austriacka do pozycji wojskowych pod dowódzeniem nowego komendanta hrabia Königsegga, który przyjechał do Liberca 19. kwietnia 1757.

Czternaście chorągiew, piętnaście kompanii granatników, dwudziestu eskadron i dwudziestu sześć dział zaujmowało następne pozycję: na Keilsbergie (dziś wierzch Keila) stało poniżej hrabią Laciem siedem chorągiew i większość ciężkiej artylerii. Na stronie północnowschodniej od lasu miała miejsce chorągiew Warasdiner. Pozostałe jednostki były rozłączone Nysą i stały na środku albo na skrzydle lewym. Jedna chorągiew i jedenaście kompanii granatników s lekką artylerią były ulokowane do odbudowanych fortyfikacji. Tę jednostki były wspierane kawalerią nadporucznika Augusta hrabią Poporati. Nareszcie na granicy lasu na grzbietu Jeszcheda była ulokowana chorągiew Sluiner razem s dwoma kompaniami granatników i za nimi regiment Haller.

W godzinach rannych 21. kwietnia 1757 rezerwy austriackie spróbowały pod dowództwem pułkownika Macquira zaatakować zaplecze pruskie u Chrasaty

i przesunąć się ku Machninu, gdzie miał zrobić najazd do zaplecza Prusów. Przez przewagę liczebną były jego siły wyciszone za grzbiet Jeszcheda i do następnej bitwy już nie wtrąciły się. Około piątej godziny rannej wojewoda z Bewerna przekroczył pod obroną szesnastu dział potok Ostaszowski i rozwiał między Górną Suchą i Pawłowicami Starymi swoją formację bojową. Przeciw 14 000 żołnierzy na stronie pruskiej stało 16 000 żołnierzy na stronie austriackiej.

Najwcześniej dwie pruskie chorągwie z bagnetami spróbowały przebić się przez fortyfikację pod Jeszchedem. Później trzy regimenty husarzy przebiły się przez pierwszą linię austriacką i generalmajor von Normann zaatakował husarzy księcia Liechtensteina i wniośł zmieszanie do kawalerii austriackiej. Strzelanina artylerii austriackiej i piechoty przymuszała gą do ustąpienia. Sytuacja sił pruskich pozostała być krytyczną.

W tym momencie husarzy Puttkammera na stronie pruskiej włączyli się do walk i przemienili ustąpienie w ponowny atak.

Wznowiona zdolność bojowa kawalerii pruskiej postanowiła wynik całej bitwy. Następna stosunkowo mniejsza bitwa między piechotą. Do bitwy na stronie austriackiej nie wtrąciły się jednostki na prawym brzegu Nisy i na górze Keilsberg, skąd talko artyleria austriacka spowodowała większe zguby postępującym Prusom. Piechota Pruska stopniowo zajmowała teren poboju i po skutecznym przełamaniu lewego skrzydła austriackiego zaatakowała s bagnetami łatwą fortyfikacji austriacką. Siły austriackie spróbowały zorganizować swoją kawalerię u Franciszkowa, lecz po następnym skutecznym ataku pruskim hrabia Königsegga nakazał ustąpienie do kierunku Wesca, skąd było ustąpienie do Hodkowic kryte jednostkami pod dowództwem Mauritza Laciego. I tak 21. kwietnia 1757 wokół godziny jedenastej przed południem zakończyła się bitwa u Liberca. Zguby na stronie austriackiej liczyły dwadzieścia pięć oficerów i 849 żołnierzy. Na stronie pruskiej poległo trzydziści oficerów i 625 żołnierzy.

Miasto Liberec było po odejściu wojsk austriackich zajęte przez Prusów, którzy wyrabowali pałac miejski i domy zamożnych mieszkańców, i gościli na nich

koszt biedotę miejską. W wydobytym mieście odbudowali też szpitaly wojskowe, w których leczyli się ze swoich poranień bezpośredni uczestnicy bitwy u Liberca, lecz i następni żołnierzy, którzy byli poranieni w następnych bitwach wojny siedmiolatniej. Szpitaly wojskowe spowodowały w mieście następną katastrofę, kiedy w nich wy-

buchła epidemia tyfu, która rozszerzyła się między obywateł Liberca. Wynikem epidemii było 1400 zmarłych.

Wojna siedmiolatnia była ukończona pokojem Hadersburgskim (15. lutego 1763), który potwierdzał stan przed początkiem konfliktu wojennego.

Znalezienia archeologiczne

zwłoków szkieletowych z okresu wojny siedmiolatniej z Liberca – na placu Nerudy

PETR BRESTOVANSKÝ

Bitwa u Liberca, która zrealizowała się przed południem 21. kwietnia 1757 zostawiła na pruskiej i austriackiej stronie setki poległych i rannych żołnierzy. Martwi byli po bitwie pogrzebieni w okolicach kościoła Św. Jana Niepomuckiego (odbudowanego w 1716 roku) i w Ostaszowie. Ranni byli po bitwie przewiezeni do miejsc, gdzie według danych stała strzelnicą żołnierzy libereckich. Tam był poczas konfliktu wojennego zbudowany polowy szpital wojskowy. W szpitalu żołnierzy umierali w skutkach swoich obrażeń i po wybuchu epidemii tyfu ilość zgonów rozpoczęła podnosić się. Informacji historyczne mówią o tym, że tyfus poszerzył się między obywateł ciwylnych. Dzisiaj w miejscowościach byłego szpitala wojennego znaleźliśmy plac Nerudy, który powstał i z budynkami o 25 lat później po konflikcie wojennym, w 1784 roku tak nazywane miasto Filip.

Na początku 2011 roku na placu Nerudy doszło k nadzwyczajnemu odkryciu. W miejscowościach byłego szpitala wojennego znaleziono pewien z najlepiej dochowanych zbiorowych gróbów szkieletowych z okresu wojny siedmiolatniej. Według opinii antropologicznej chodzi o szkielety w większości młodych mężczyzn w wieku około 25 lat. Skielety znajdują się w blisko jeden metr głębokiej jamie.

Z ciekawych artefaktów udało się odkryć guzików z pierwotnych mundurów (na przykład guzik z monogramem cesarza Karla VI. albo cesarszowny Marii Terezji.) Którzy osobnicy miali na głowie resztki włosów w podobieństwie wyplatanych warkoczy. W rógu jamy odkryta dziecięca drewniana trumna z zwłokami blisko jednorocznego zasypanego strugami. Przez całe wieko małej trumny był odmalowany krzyż s ukończeniu konicznym.

Badanie archeologiczne, które przebiegło z różną intensywnością od 2002 roku (poźniej w 2003, 2011 i 2012 r.) odkryło jeszcze następne jamy z zwłokami szkieletowymi. Liczba znajdowanych jednostek sięga do siedemdziesiątu. Oprócz żołnierzy udowodniono pogrzeby dwóch dziecka i jednej kobiety. Większość gróbów była zasypiona wapnem z powódów hygienicznych. Znalezienia archeologiczne, odfinansowane miastem Liberec, są opracowywane i badane w laboratoriach i na specjalistycznych miejscach pracy (na przykład forenzy DNA servis). Mamy tak specyficzną możliwość dowiedzieć się całkowicie nowe i specyficzne informacje o żołnierzach, którzy uczestniczyli w krwawych walkach u Liberca.

Współczesny plac Nerudy należy do kilka mało dobrze się trzymających miejsc archeologicznych na terytorium Liberca, i dlatego jest niezbędne chronić to miejsce i w przyszłości wykorzystać jak element twarzy historycznej miasta.

(Stan z 25. 3. 2013)

Spolek přítel Ostašova

byl založen 5. listopadu 2010. Od poloviny roku 2011 má pronajatý kostel sv. Vojtěcha, kde pořádá různé akce na jeho záchranu. Mezi nejznámější patří adventní koncerty spojené s výstavou betlému nebo vystoupení dětí ze školy a školky. Členové Spolku se zapojují i do akcí „Noc kostelů“ a „Betlémské světlo“. Další aktivity oživují tradice a obnovují kulturní život. Od roku 2011 je pořádán Ostašovský masopust a Poutní slavnosti ke cti sv. Vojtěcha. V roce 2013 také proběhla první rekonstrukce bitvy u Liberce z roku 1757. Pro mladé jsou organizovány koncerty, pro všechny věkové skupiny pak různé výstavy a besedy. Projekt Toulky minulostí seznamuje místní obyvatele s často i neznámou historií.

Rekonstrukce se zúčastnili:

Královský pruský pěší pluk č. 26 von Meyerinck Jägerkorps zu Fuß
Königlich Preußisches Infanterie Regiment Alt Kreytzen (Polsko)
His Majesty's Independent Company of Foot
Infanterie Regiment Teutschmeister 1757
Regiment Wied 1762
Infanterie Regiment Fürst zu Salm-Salm - SHŠ Corporal Infanterie Regiment Graf von Gaisruck
Infanterie Regiment Reichsgraf von Browne
Infanterie Regiment Marquis Botta d'Adorno
Historický spolek města Bílina
Bohemian artillery rebels
SVH Liberec
KVH Česká Lípa – kanonýři
Panduren Freikorps von der Trenk (Německo)
Churfürstlich Sächsischen 3. Kreisregiment (Německo)

Vydal © Spolek přítel Ostašova, 2013

Autoři textu © Mgr. Michaela Bradáčová, Mgr. Petr Brestovanský, Pavla Haidlová

Překlad do němčiny © Ladislav Haidl

Překlad do polštiny © Jiří Vobecký

Fotografie © Šimon Pikous, Jan Pikous (strany 8, 16 a 22) a archiv Severočeského muzea v Liberci

Grafická úprava © Pavel Akrman

Vydáno v rámci projektu *Oživování tradic a kulturního dědictví v Euroregionu Nisa*.

www.ostasov.eu